

Research article

Research in Comparative Literature (Arabic and Persian Literature)
Razi University, Vol. 10, Issue 1 (37), Spring 2020, pp. 1-23

Investigating the Process of Acceptance of the Works of Gibran Khalil Gibran in Iran According to Poly-systems Theory

Mohammad Rahimi Khoigani¹

Assistant Professor in Department of Arabic Language and Literature, Faculty of Foreign Languages, University of Isfahan, Isfahan, Iran

Somayyah Kazemi Najafabadi²

Assistant Professor in Department of Arabic Language and Literature, Faculty of Foreign Languages, University of Isfahan, Isfahan, Iran

Received: 10/19/2017

Accepted: 10/23/2019

Abstract

Translation is the most important way of communication among cultures, and every literary text must be able to pass through this passage and gain acceptance in the target language in order to continue living. How one or more translation works are accepted in the target language and culture are the important and common concern of comparative literature and research translation. Relying on the poly-system theory in the translated literature, the present article tries to concentrate on the translation as a section of cultural, literary and historical organ of language, it attempts to show why and how the works of Gibran Khalil Gibran have been accepted in the Iranian culture and literature. The most important findings of this research which is written with a descriptive-analytical method, are that according to “poly-systems theory” acceptance of the works of Gibran also depends on pre-translation issues such as the choice of the work, the subject, the viewpoint, the norms and the post-translational issues such as the dynamic market, the publisher's credibility and the confirmation of the cultural elements.

Keywords: Comparative Literature, Culture, Persian Translation, Poly-systems Theory, Gibran Khalil Gibran.

---

1. Corresponding Author's Email:

M.rahimi@fgn.ui.ac.ir

2. Email:

S.kazemi@fgn.ui.ac.ir

کاوش نامه ادبیات تطبیقی (مطالعات تطبیقی عربی - فارسی)
دانشگاه رازی، دوره دهم، شماره ۱ (پیاپی ۳۷)، بهار ۱۳۹۹، صص. ۱-۲۳

پذیرش آثار جبران خلیل جبران در ایران بر اساس نظریه نظام چند گانه

محمد رحیمی خویگانی^۱

استادیار گروه زبان و ادبیات عربی، دانشکده زبان‌های خارجی، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران

سمیه کاظمی نجف‌آبادی^۲

استادیار گروه زبان و ادبیات عربی، دانشکده زبان‌های خارجی، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران

دریافت: ۱۳۹۶/۷/۲۷ پذیرش: ۱۳۹۸/۸/۱

چکیده

ترجمه، مهم‌ترین راه ارتباطی بین فرهنگ‌ها است و هر متن ادبی برای آنکه به زندگی خود ادامه بدهد باید توان گذر از این گذرگاه و گرفتن پذیرش در زبان مقصد را داشته باشد. اینکه چگونه یک یا چند اثر ترجمه‌ای در زبان و فرهنگ مقصد، مورد پذیرش واقع می‌شود، دغدغه مهم و مشترک ادبیات تطبیقی و ترجمه‌پژوهی است. پژوهش حاضر با تکیه بر نظریه نظام چند گانه که ادبیات ترجمه‌شده را بخشی از نظام فرهنگی، ادبی و تاریخی زبان مقصد می‌داند، می‌کوشد چرایی و روند پذیرش آثار جبران خلیل جبران در فرهنگ و ادب ایران را بررسی کند. مهم‌ترین یافته‌های پژوهش حاضر که با روشی تحلیلی - توصیفی نگاشته شده، بیان‌کننده این است که براساس نظریه نظام چند گانه، پذیرش آثار جبران هم به مسائل پیش از ترجمه، مانند انتخاب اثر و موضوع، دیدگاه و شناخت و هنجارها و هم به مسائل پس از ترجمه مانند بازار پویا، اعتبار ناشر و تأیید عناصر فرهنگی بستگی داشته است.

واژگان کلیدی: ادبیات تطبیقی، فرهنگ، ترجمه فارسی، نظریه نظام چند گانه، جبران خلیل جبران.

۱. پیشگفتار

بی‌شک یافتن دلایل پذیرش یا عدم پذیرش اثر ترجمه‌ای در فرهنگ زبان مقصد، امری مهم و ضروری است. پژوهش حاضر با تکیه بر همین اهمیت می‌کوشد تا زمینه‌های فرهنگی پذیرش آثار جبران خلیل جبران را در ایران بررسی کند.

۱-۱. تعریف موضوع

برخلاف اینکه رابطه بین ترجمه‌پژوهی و ادبیات تطبیقی رابطه‌ای ماهوی است، اما در این باره اختلاف زیادی وجود دارد، عده‌ای که جانبدار ادبیات تطبیقی هستند، ترجمه را زیرمجموعه این علم می‌دانند و می‌گویند: «بدون شک نقش ترجمه در پیشرفت و رشد ادبیات هر منطقه‌ای انکارنشده است، این نقش را هم می‌توان در عرصه تخصصی ادبیات تطبیقی و هم در عرصه‌های کلی‌تر ادبیات مورد بررسی قرار داد.» (الخطیب، ۱۳۸۱: ۸۹) برخی نیز که ترجمه‌پژوه هستند، عکس این اعتقاد را دارند و می‌گویند: دوران ادبیات تطبیقی به‌متابۀ رشته دانشگاهی تمام شده، امروزه باید به مطالعات ترجمه به‌منزله رشته‌ای نوظهور و اعم از ادبیات تطبیقی توجه کرد (ر.ک: باسنت، ۱۳۹۰: ۷۶)؛ اما اگر به دیده انصاف نگریسته شود، دیده می‌شود که این هردو در یک چیز مهم باهم اشتراک دارند و آن بررسی چگونگی انتقال یک متن و سرنوشت آن در فرهنگ و زبانی دیگر است (ر.ک: فیدوح، ۲۰۱۰: ۷۷).

یکی از مهم‌ترین زمینه‌های مشترک ترجمه‌پژوهشی و ادبیات تطبیقی، بررسی روند پذیرش اثری بیگانه در فرهنگ و زبان مقصد است. هر آن کس که مهارت و توانایی‌ای در عرصه ادب دارد، می‌داند که گاهی ترجمه آن قدر آشنایی می‌آفریند که بیگانه‌ای به شخصی خودی بدل شده و کتاب‌هایش همه‌جا در دسترس همگان قرار می‌گیرد، به طوری که کمتر کسی از بیگانه‌بودن صاحب اثر باخبر است. انوشیروانی درباره پذیرش اثر بیگانه می‌گوید: «متونی که اقبال یابند و ذکر جمیلشان در افواه عوام و خواص افتد مشتاقان گروه گروه به دیدارشان بشتابند و از محضرشان فایده‌ها برند و نکته‌ها بیاموزند و ای بسا که حضورشان در مکان و زمانی خاص بر دیگران تأثیرات شگرف و عمیق گذارد و شگفتی‌های جدیدی بیافریند که متن رهرو چنان تأثیر و اقبالی را در موطن و رؤیاهای خود تصور هم نمی‌کرد.» (۱۳۹۱: ۸-۹)

از ادیبان بیگانه اما بسیار آشنا که مورد اقبال ایرانیان قرار گرفته، جبران خلیل جبران است. این شاعر و نویسنده لبنانی، از بسیاری از نویسندگان و شاعران و ادیبان ایرانی مشهورتر و نوشته‌هایش جزو پرشماره‌ترین و پرمخاطب‌ترین نوشته‌هایی است که در بازار کتاب ایران خودنمایی می‌کند. آثار او را مترجمان مختلف بارها ترجمه کرده و به وسیله ناشران گوناگون، بارها چاپ و منتشر شده است و تا آن اندازه در سراسر ایران

به شهرت رسیده است که شاید تا سالیان دراز، کسی به این سطح از محبوبیت و مقبولیت نرسد. در نوشتار پیش رو سعی شده با کاربری نظریه نظام چندگانه، دلایل فرهنگی و اجتماعی‌ای برای این شهرت بی‌مانند بیان و نوعی جریان‌شناسی ترجمه آثار جبران ارائه شود.

۲-۱. ضرورت، اهمیت و هدف

پرداختن به دلایل فرهنگی و اجتماعی پذیرش ادیب بیگانه هم در عرصه ترجمه‌پژوهی و هم در عرصه ادبیات تطبیقی، ضرورتی علمی است که باعث می‌شود پژوهش‌های این دو علم، گامی به جلو برداشته، از مرحله پرداختن مطلق به مشترکات دو متن پای به تأثیر و تأثرهای فرهنگی و اجتماعی نهاده، نسبت به جایگاهی که متن مقصد در فرهنگ زبان دوم می‌یابد، سخن بگویند. براین اساس، هدف پژوهش حاضر، ارائه تصویری روشن از چگونگی، چرایی و روند پذیرش آثار جبران خلیل جبران در ایران، براساس نظریه نظام چندگانه است.

۳-۱. پرسش‌های پژوهش

چگونه می‌توان از نظریه نظام چندگانه در توضیح فرایند پذیرش آثار جبران خلیل جبران در ایران سود جست؟

چه مسائل فرهنگی و اجتماعی‌ای در پذیرش آثار جبران خلیل جبران در ایران مؤثر بوده است؟

۴-۱. پیشینه پژوهش

بنابر یافته‌های نگارندگان، تاکنون پژوهشی درباره علل پذیرش یا شهرت آثار جبران انجام نشده است، اما از جمله پژوهش‌هایی که در زمینه ترجمه آثار جبران نگاشته شده است می‌توان به موارد زیر اشاره کرد: نیک‌نژاد جدی (۱۳۸۵) کوشیده است چگونگی انتقال هنجارگریزی را در سه ترجمه از کتاب پیامبر اثر جبران خلیل جبران، به زبان مقصد مشخص کند. صفی‌نژاد (۱۳۹۴) چند ترجمه کتاب پیامبر را از جنبه ترجمه مسائل زیبایی‌شناختی مقایسه کرده است. سیدان (۱۳۹۵) به نوعی نقد مقایسه‌ای - ساختاری از ترجمه‌های *الأجنحة المتكسرة* از جبران پرداخته است.

پژوهش‌هایی در زمینه نظریه نظام چندگانه انجام شده که مهم‌ترین آن‌ها به شرح ذیل است: فریدی (۱۳۹۰)، کوشیده است میزان قابلیت کاربری نظریه نظام چندگانه را بر ادبیات معاصر ایران نشان دهد. برکت (۱۳۸۵)، در پی آن بوده که نقش اجتماعی متن را از نظر گاه نظریه نظام چندگانه، مشخص کند. روشن است که در همه این پژوهش‌ها، یا نقد ترجمه آثار جبران مورد نظر بوده، یا نظریه نظام‌ها در عرصه ادبیات بررسی شده است؛ بنابراین تاکنون این دو مورد در یک پژوهش و برای تحلیل آثار یک نویسنده، به کار بسته نشده است.

۱-۵. روش پژوهش و چارچوب نظری

نگاه متفاوت اون زهر^۱ - صاحب مکتب نظام چندگانه^۲ - به ادبیات، برخاسته از آشنایی او با نظریه «نظام‌مند» شکل‌گرایان روس است، نظریه‌ای که به دنبال یافتن راهی بود تا نفوذ فعالیت ادبی‌ای به بیرون از حوزه فعالیتش به منظور ایجاد ارتباط با عرصه‌های دیگر را توضیح دهد؛ کار شکل‌گرایان هر چند پیچیده و بی‌نتیجه بود؛ اما زهر توانست کار آنان را تا حد زیادی تکمیل کند (ر.ک: برکت، ۱۳۸۵: ۸۳). نظریه او بسیار گسترده و شامل بررسی ارتباط همه عناصر فرهنگی در قالب نظام چندگانه درهمی می‌شود که می‌کوشد روش‌های ایجاد تأثیر و تأثر ادبیات و جامعه را نشان دهد، «نظریه نظام چندگانه تعامل ادبیات و جامعه را بر بستر چنین شبکه درهمی از روابط تبیین می‌کند و هرگونه اصالت‌بخشیدن به یک کارکرد خاص را مردود می‌سازد.» (همان: ۹۵) در نظریه نظام، ادبیات بخشی از چارچوب فرهنگی، تاریخی و اجتماع است. این نظام همیشه پویاست و نوعی جهش برای به دست آوردن جایگاه کلیدی در آن وجود دارد.

اون زهر، از میان انواع ادبیات، تأکید فراوانی روی ترجمه و جایگاه آن در زبان مقصد داشت. وی کوشید تا به ساحت ارتباط ترجمه و فرهنگ پردازد و از چگونگی پذیرش اثری ترجمه‌ای به مثابه اثری ادبی در فرهنگی بیگانه پرده بردارد. اون زهر، تأکید دارد که زبان ترجمه‌کننده، یا خود آثاری را برای ترجمه برمی‌گزیند یا تحت تأثیر نظام‌های هم‌زیست هنجارها و سیاست‌ها و رفتار ترجمه‌ای‌اش نمود و شکل می‌یابد (ر.ک: اون زهر، ۲۰۱۲: ۱۲)؛ او معتقد است شرایط تاریخی و فرهنگی می‌تواند به زبان دیکته کند که در چه شرایطی چه آثاری را ترجمه کند؛ برای نمونه، در بین سال‌های ۱۲۷۹ و ۱۳۰۰ تمایل به ترجمه رمان در ایران زیاد شد، این درحالی بود که گرایش به ترجمه کتاب‌های تاریخی و علمی بسیار کم شد، حال آنکه در سال‌های پیش از آن، قضیه برعکس بوده است (ر.ک: بالائی، ۱۳۸۶: ۶۵). پس از انجام فرایند ترجمه، اثر ترجمه‌ای یا در جایگاه اصلی قرار می‌گیرد و مقبول می‌شود و یا این‌گونه نمی‌شود، در نظر زهر، به‌طور معمول آثار ترجمه‌ای در جایگاه فرعی قرار می‌گیرند، مگر اینکه که در نظام زبان مقصد احساس نیاز بدان وجود داشته باشد. وی این احساس نیاز را در سه وضعیت زیر نشان می‌دهد:

اول آنکه ادبیات این زبان در مرحله نخستین تکوین و پیدایی و در ابتدای راه است و برای بالیدن و تجربه کردن، به ترجمه نیاز دارد، دوم آنکه ادبیاتش در حاشیه یا ضعیف است و در کنار ادبیاتی غنی‌تر حرفی برای گفتن ندارد و سوم آنکه ادبیاتش دارای خلأ یا ضعف در یک یا چند حیطه یا ژانر ادبی است؛ به‌طوری که در این حیطه‌ها نمی‌تواند هیچ تولیدی داشته باشد، در این مواقع است که زبان به ترجمه تصمیم می‌گیرد

و به‌طور معمول ترجمه - البته با حفظ شرایطش - با موفقیت و رواج روبه‌رو می‌شود (ر.ک: زهر، ۱۹۷۸).

براساس آماری که باسنت^۱ ارائه می‌کند؛ ترجمه به زبان انگلیسی در مقایسه با ترجمه به زبان‌هایی مانند سوئدی، لهستانی یا ایتالیایی، قابل مقایسه نیست، این بدان معنی است که زبان انگلیسی نیاز زیادی به ترجمه ندارد؛ ولی زبان‌های یادشده به‌شدت به ترجمه نیازمندند (ر.ک: باسنت، ۱۳۹۰: ۷۶). این امر به‌روشنی در حیطه ادبیات فارسی نیز نمودار است. طبق آمار خانه کتاب ایران، تنها در عرصه کتاب کودک و نوجوان بیش از شصت درصد کتاب‌های چاپ‌شده در سال ۹۳ و ۹۴ ترجمه‌ای هستند (www.iribnews.i) جدای از اینکه ادبیات کنونی فارسی در کدام سه وضعیت یادشده قرار دارد، باید پذیرفت که امروزه آثار ترجمه‌شده در بازار کتاب ایران، پر فروش تر و پر تعدادتر از آثار تألیفی هستند (http://donya-e-eqtesad.com).

باسنت می‌گوید: «وی [اون زهر] بر این نکته انگشت می‌گذارد که اگرچه ترجمه در تکوین فرهنگ‌های ملی نقش عمده داشته است، مورخان فرهنگ آن را کمابیش نادیده انگاشته‌اند و درباره نقش ادبیات ترجمه‌شده در محدوده نظام ادبی عملاً ذره‌ای تحقیق صورت نگرفته است.» (۱۳۹۰: ۷۵) اون زهر با طرح نظریه نظام‌ها، ترجمه را در کنار انواع ادبیات صاحب هویت مستقل دانست و از درحاشیه‌بودن آن خارج ساخت، از نظر برخی از پژوهشگران کار ترجمه، نوعی سفر است، سفری از زبان‌شناسی به ادبیات تطبیقی، متن از زبان مقصد سفر خود را آغاز می‌کند، توضیح فرایند چگونگی این سفر با زبان‌شناسی است اما «آنگاه که به وادی جدید پای می‌نهد حال یا عده‌ای دورش جمع می‌شوند و تاجی از گل یا خار بر سرش می‌نهند، یا چون بیگانه‌ای بی‌اعتنا از کنارش می‌گذرند به سرزمین ادبیات تطبیقی وارد شده است.» (انوشیروانی، ۱۳۹۱: ۹) این نقطه اتصال طلایی و همراهی ترجمه با ادبیات تطبیقی است که تا حد زیادی مدیون نظریات اون زهر است.

نظرات اون زهر، هرچند در عرصه کاربست عینیت ندارد و تنها به‌صورت تئوری قابل بحث است، ولی راه را برای پژوهش در این حیطه می‌گشاید؛ بنابراین، پژوهشگران دیگر کوشیدند تا رابطه ترجمه و فرهنگ را از حالت تئوری خارج و به‌صورت مؤلفه‌مدار ارائه دهند، اولین کس در این زمینه «گیدئون توری^۲» بود. وی بر این باور است که «ترجمه‌ها نخست جایگاهی را در نظام‌های اجتماعی و ادبی فرهنگ مقصد اشغال می‌کنند و این جایگاه، استراتژی‌های مورد استفاده در ترجمه را تعیین می‌کند.» (ماندی، ۱۳۹۴: ۲۱۵) او با به‌کارگیری این روش و برداشت خود از نظریه نظام چندگانه، هنجارهایی برای پذیرش فرایند ترجمه ارائه می‌کند که به فراخور موضوع بدان پرداخته می‌شود.

محمدی (۱۳۸۹) با دقت در نظریه‌های فرهنگی و اجتماعی ترجمه، مؤلفه‌هایی را که ترجمه پژوهان عرصه نظریه نظام چندگانه برای انتخاب اثر از سوی مترجم و همچنین چرایی شهرت و پذیرش آن، مد نظر قرار داده‌اند، برشمرده است. این مؤلفه‌ها به نظر نگارندگان این سطور، بسیار کاربردی و برای دریافتی درست از چرایی شهرت آثار جبران، بسیار راهگشاست.

براساس نظر ترجمه پژوهان، ترجمه می‌تواند در سه مرحله پیش، هنگام و پس از ترجمه، درگیر مؤلفه‌های مختلفی برای شهرت و پذیرش شود، در اینجا سعی بر آن است تا مؤلفه‌های پیش و پس از ترجمه را که بیشتر و در ارتباط مستقیم با فرهنگ است، بررسی شود و مؤلفه‌های هنگام ترجمه که تا حد زیادی متنی است، به مجال دیگری وا نهاده شود.

۲. پردازش تحلیلی موضوع

۲-۱. روند ترجمه آثار جبران در ایران

پیش از آنکه به چرایی شهرت و پذیرش آثار جبران پرداخته شود، به ناچار باید به روند ترجمه آثار این ادیب در ایران نگریم.

۲-۱-۱. دهه چهل شمسی، شروع ترجمه آثار جبران

شاید در سال ۱۳۴۱ شمسی آنگاه که دکتر «مصطفی علم» اندیشه ترجمه و نشر یکی از آثار جبران خلیل جبران را در سر می‌پروراند، هرگز با خود فکر نمی‌کرد که این حرکت او سرآغاز نهضت بزرگ ترجمه در زبان فارسی و نقطه شروع مسابقه‌ای چندین ساله برای ترجمه آثار جبران باشد؛ البته او به‌طور قطع تصمیم درستی گرفته و به کار سودمندی اقدام کرده بود، چون اولین ترجمه فارسی کتاب پیامبر^۱ را به مردم ایران هدیه کرد.

او پیامبر جبران را می‌ستاید و وقتی می‌بیند کتابی در کشورهای دیگر مورد استقبال است، می‌کوشد آن را به فارسی برگرداند تا مردم هم‌زبان و هم‌وطنانش نیز از آن بهره‌مند شوند و توصیه می‌کند «آن‌هایی که می‌خواهند از این کتاب لذت ببرند، باید آن را چندین بار بخوانند» (جبران، ۱۳۴۱: مقدمه).

این مترجم وقت‌شناس، هرچند راه شهرت جبران را در ایران گشود، ولی خود در گمنامی یا کم‌نامی است و اطلاعات زیادی از او در دست نیست؛ از کتاب‌های دیگری که ترجمه کرده می‌توان به نفت قدرت و اصول ملی شدن نفت ایران و پیامدهای آن، عقیده و عمل، شخص نامرئی و میراث اسلام اشاره کرد.

این نقطه شروع که با ترجمه اثری از زبان انگلیسی شکل گرفت، با ترجمه آثار عربی جبران، ادامه یافت؛

در سال ۱۳۴۳ سید مصطفی طباطبایی سه مجموعه شعر عربی جبران یعنی «ارواح متمرّد، آتش جاویدان و بال‌های شکسته» را با عنوان مجموعه کامل آثار جبران خلیل جبران به فارسی ترجمه و با کمک نشر معرفت چاپ کرد، این مجموعه اولین ترجمه از آثار عربی جبران است.

سومین حرکت در زمینه ترجمه آثار جبران، گزیده سروده‌های اوست که جلال‌الدین فارسی آن را بانام جامعه برین به فارسی برگرداند و در سال ۱۳۴۸ شمسی به جامعه ادبی ایران هدیه کرد. این کتاب که دربرگیرنده بیست قطعه و مقاله ادبی از جبران است، از عربی به فارسی برگردان شده است. مترجم این اثر در مقدمه چنین گفته است: «ارائه ترجمه چند مقاله و داستانک جبران به این امید هست که نویسندگان با تفکر و خصوصیات اخلاقی و اعتقادی و سبک نویسندگی او آشنا شده و ضمن مقایسه نوشته‌های او با نوشته‌های موجود، پرتو درخشنده‌ای که از برخورد دو رأی و دو سبک می‌جهد، مشعل راه نوی در ادب اجتماعی گردانند.» (فارسی، ۱۳۴۸: ۱۵)

این سه کتاب هرچند سردمدار معرفی شخصیت و آثار جبران به فارسی‌زبانان هستند، اما جز کتاب پیامبر مصطفی علم، که در سال ۱۳۶۱ به چاپ دوم رسید، نتوانستند به چاپ‌های بعدی برسند.

۲-۱-۲. دهه پنجاه، جبران در رکود

براساس جست‌وجوی نگارندگان در فهرست کتابخانه ملی ایران و دیگر پایگاه‌های کتاب، به نظر می‌رسد در این دهه، کتابی از جبران به اولین چاپ یا کتاب‌های ترجمه به چاپ دوم و سوم و... نرسیده باشد؛ علت این امر را نمی‌توان مشخص کرد؛ اما گمان نگارندگان بر این است که تب‌وتاب دگرگونی‌های سنگین و استقرار نداشتن اوضاع سیاسی و اقتصادی و فرهنگی، امنیت بازار نشر را از میان برده بود و گویی ترجمه چنین آثاری با درون‌مایه‌های احساسی و عاشقانه نه برای ناشران و نویسندگان و ترجمانان و نه برای مردم نخبه و غیر نخبه، ذوقی چنان نداشته است. این مسئله وقتی مشخص‌تر می‌شود که دانسته شود در این دهه ترجمه ادبیات همراه و هماهنگ با انقلاب یعنی «ادبیات مقاومت» بسیار مورد توجه بود و از ادیبان مقاومت لبنان و فلسطین کتاب‌های نابی به فارسی ترجمه شد که شاید بتوان مجموعه حماسه فلسطین (برگزیده اشعار شاعران عرب و ایران درباره فلسطین) را که علیرضا نوری‌زاده آن را با مقدمه فخرالدین حجازی در تهران، (۱۳۴۹) به چاپ رساند نقطه آغاز این حرکت دانست. وی دو سال بعد، مجموعه شعری از محمود درویش با نام بیرون از اسطوره‌ها را ترجمه و چاپ کرد. این تلاش خجسته ادامه یافت و کورش مهربان در سال ۱۳۵۵ مجموعه‌ای از نویسنده نامی فلسطین، غسان کنفانی را که به فارسی ترجمه کرده بود (غسان در این مجموعه با نام «شعر مقاومت در فلسطین اشغالی اشعاری از محمود درویش، سمیح القاسم و... را گرد آورده بود). به

چاپ سوم رساند (که شاید در چاپ اول آن بر نوری‌زاده هم پیشی داشته باشد ولی اطلاعاتی از چاپ اول در دست نگارندگان نیست).

۲-۱-۳. دهه شصت، جنگ تحمیلی

شروع جنگ تحمیلی عراق علیه ایران، باعث شد تا تمام ایران از ادیب و نویسنده و شاعر گرفته تا بازاری و فروشنده و ناشر، هم‌تشان را صرف دفاع از سرزمین مادری کنند و تنها کارهایی را انجام دهند که در این راستا است. شرایط این روزگار، باعث شد بهترین آثار ادبیات مقاومت ایران با عنوان ادبیات دفاع مقدس بر خامة شاعران بزرگی، همچون «هوشنگ ابتهاج»، «سیمین بهبهانی»، «قیصر امین‌پور»، «سهیل محمودی»، «پرویز بیگی حبیب‌آبادی»، «ساعده باقری» و... روان شود و این دهه را دهه ادبیات دفاع مقدس گردانند. در این دهه و براساس جست‌وجوی نگارندگان، کار ترجمه - حداقل از عربی به فارسی یا برعکس - به خمودی گرایید. یکی از دلایل این اتفاق، رکود صنعت نشر است که در سال‌های جنگ تحمیلی پیش آمد: «از سال ۱۳۶۲ که دوران جنگ عراق علیه ایران بود، تقاضا بر عرضه پیشی گرفت. در تمام این مدت، نشر ایران افت کرد.» (www.had.com)

سهم جبران خلیل، از این سال‌ها، ترجمه «نامه‌هایش به می‌زیاده» بود که مهین دخت معتمدی، آن‌ها را با نام شعله کبود ترجمه و انتشارات وحید آن را در سال ۱۳۶۷ منتشر کرد، این کتاب را انتشارات باغ نو در سال ۱۳۷۹ و انتشارات جامی در سال ۱۳۸۲، تجدید چاپ کرد.

۲-۱-۴. دهه هفتاد، بازگشت جبران

با پایان جنگ تحمیلی و آرامش گرفتن ایران، راه برای ترجمه آثار جدیدی از جبران باز شد؛ در دهه هفتاد کتاب‌های زیر از جبران خلیل جبران، ترجمه و چاپ شد. همان‌طور که مشخص است، پیامبر با عنوان‌های دیگری ترجمه و وارد بازار کتاب ایران شد:

۱. پیام‌آور (۱۳۷۱)، امیرعباس حیدری، تهران: آوای نور. ۲. برانگیخته (۱۳۷۱)، جواد هشترودی، تهران: دفتر نشر فرهنگ اسلامی. ۳. پیامبر (۱۳۷۲ و ۱۳۷۶)، مهدی مقصودی، مشهد: نشر برکه. ۴. پیشرو و فرشتگان مرغزار (۱۳۷۵)، ترجمه از متن عربی عرائس المروج، ترجمه محسن نیکبخت، تهران: نشر گوتبرگ. ۵. بال‌های شکسته و موسیقی و عروسان مرغزار (۱۳۷۶)، تهران: جامی. ۶. ندای استاد (۱۳۷۶)، فرامرز جواهری‌نیا، تهران: ندیمه. ۷. نغمه‌های زندگی (۱۳۷۷)، خلیل‌گیران، افشین هاشمی، تهران: محیط. ۸. پیامبر و دیوانه (چاپ اول: ۱۳۷۸؛ چاپ شصت و سوم: ۱۳۸۵؛ چاپ هفتاد و هفتم: ۱۳۹۲)، نجف دریابندری، تهران: کارنامه. ۹. پیامبر (چاپ اول: ۱۳۷۸؛ چاپ بیستم: ۱۳۹۲)، حسین الهی‌قمشه‌ای، تهران: روزنه. ۱۰.

حکمت‌ها و اندرزها (۱۳۷۹)، محسن نیکبخت، تهران: ندای فرهنگ. ۱۱. ماسه و کف (۱۳۷۹)، محمدصادق اسفندیاری، تهران: نشر شفا.

از این میان، *بال‌های شکسته* و *عروسان مرغزار*، از عربی و سایر کتاب‌ها، از انگلیسی به فارسی ترجمه شده است. نکته جالب توجه آنکه ترجمه پیامبر «الهی قمشه‌ای» در این سال‌ها بیش از بیست بار تجدید چاپ شده است، امری که شاید به دلیل شهرت نام خانوادگی «الهی قمشه‌ای» در عرصه ترجمه، باشد!

۲-۱-۵. دهه هشتاد، دهه جبران

دهه هشتاد شمسی را باید دهه جبران خلیل جبران دانست؛ در این دهه غیر از تجدید چاپ کتاب‌های ترجمه شده در سال‌های قبل، مترجمان جدیدی پا به عرصه ترجمه آثار جبران گذاشتند و ترجمه‌های متنوع و متفاوتی از آثار این شاعر نامدار را ارائه دادند. در این دهه کمابیش هر کس که دستی بر آتش ترجمه داشت، یا آنکه سودای شهرت و نام‌برداری در سر می‌پروراند، آثار جبران را در راستای اهداف خود دید، افرادی مانند محسن نیکبخت، حیدر شجاعی، مهین دخت معتمدی، سهیل بشرویی، سلمه حفار کذبری، فرحناز آیت‌اللهی، شقایق قندهاری، بهروز حسن‌نژاد، رضا ابوترابی، مهدی سرحدی، سیمین پناهی‌فرد، مرضیه صادقی‌زاده، حسن حسینی، مهدی هنرور، محمد ریحانی، موسی بیدج، محمد ریحانی، ورده هانی، زهرا حسینیان، سهیلا زمانی، جعفر حبیب، مسعود انصاری، اصغر جلالوند و... دیگرانی که تمامی آثار جبران را با عنوان‌های مختلف ترجمه و روانه بازار چاپ کردند، در این دوره نیز پیامبر جبران همچنان پیشتاز است، البته ترجمه کتاب‌های عربی او به واسطه «حیدر شجاعی» توانست مورد اقبال مخاطبان واقع شود. وی با کمک انتشارات دادار، کتاب‌های زیر را به فارسی برگرداند:

۱. سکوت من سرود است (۱۳۸۱)؛ ۲. ارواح سرکش (۱۳۸۲)؛ ۳. شعله کبود (۱۳۸۳)؛ ۴. شکی و لبخندی (۱۳۸۳)؛ ۵. بال‌های شکسته (۱۳۸۴)؛ ۶. عیسی پسر انسان (۱۳۸۴)؛ ۷. عروسان دشت (۱۳۸۵)؛ ۸. نغمه‌ها و موسیقی (۱۳۸۷)؛ ۹. مریم مجلدیه (۱۳۸۸) او دو کتاب زیر را نیز از انگلیسی به فارسی ترجمه کرد:
- باغ پیامبر و پیشرو (۱۳۸۴)؛ سرگشته (۱۳۸۸).

یکی از ویژگی‌های اصلی این دوره، ورود مترجمان متعدّد به عرصه ترجمه آثار جبران است:

۱. روح‌های سرکش (۱۳۸۸)، ترجمه محمد ریحانی و ورده هانی، قم: امام عصر. ۲. سیمای خویشتن (۱۳۸۸)، آنتونی آرفری و زهرا حسینیان، مشهد: ترانه. ۳. پیشتاز (۱۳۸۴)، سهیلا زمانی، ترجمه از متن عربی السّابق، تهران: سپهر ادب. ۴. پیشتاز (۱۳۸۷)، مرضیه صادقی‌زاده، سهیلا زمانی؛ تهران: مهر آمین. ۵. معشوق، انعکاسی از طریقت قلب (۱۳۸۴)، حورزاد صالحی، تهران: پل. ۶. کتاب کوچک جبران (۱۳۸۴)، محمود

نامنی، تهران: نامن. ۷. کتاب کوچک عشق و فرزانگی (۱۳۸۰؛ تجدید چاپ: ۱۳۸۴)، بهمن رحیمی و مسعود خالقی فرد، تهران: شادان. ۸. عشق و فرزانگی (۱۳۸۴)، ترجمه از عربی، لفته مولایی، تهران: سپهر ادب. ۹. مجموعه آثار جبران خلیل جبران (۱۳۸۹)، ترجمه رضا افتخاری و رضا ابوترابی، مشهد: مرندیز، سنبله.

۲-۱-۶. دهه نود، همچنان جبران

هم‌اکنون در سال پایانی نیمه اول دهه نود، ترجمه آثار جبران همچنان روند پرشتابی دارد، در این سال‌ها، آثار جبران در دو قالب ترجمه شده‌اند، غیر از ترجمه آثار او، علاقه مترجمان به ترجمه گزیده آثار وی بیش از پیش خودنمایی می‌کند. این امر هرچند از سال‌های اولیه آشنایی ایرانیان با جبران، آغاز شده بود، ولی در این سال‌ها شتاب روزافزونی گرفته است:

۱. کاغذ سفید (۱۳۹۰)، داستانک‌هایی از جبران، مصطفی کمالجو، تهران: پیام امروز. ۲. گلچینی از جبران خلیل جبران (۱۳۹۳)، شیما سادات منصور، تهران: توانا گستر. ۳. عارفانه‌ها (۱۳۹۱)، فهیمه نوراللهی، مشهد: ترنم باران.

هرچند همچنان ترجمه مستقل آثار نیز ادامه داشته است: بال‌های شکسته (۱۳۹۳)، شهرزاد بیات موحد، تهران: ماهی. بال‌های شکسته (۱۳۹۴)، محمدابراهیم کاوری، تهران: آسو. نکته دیگری که باید بدان اشاره کرد، ترجمه آثار جبران به زبان‌های ایرانی غیر فارسی مانند کردی و ترکی است که بسیار درخور توجه است:

- راسپارده (۱۳۹۵)، ترجمه کردی کتاب‌النبی - متن عربی پیامبر - محمدهادی مرادی، سنندج: شوان، کانی کتیب.

- کتاب دلی، چیلغین (۱۳۸۹)، ترجمه ترکی آذری پیامبر، سیامک حسینعلی‌زاده، تبریز: سومر.

۲-۲. مسائل پیش از انجام ترجمه

یک اثر پیش از آنکه ترجمه شود، با مؤلفه‌هایی برای شهرت و پذیرش روبه‌رو است که از همه مهم‌تر «انتخاب شدن» است؛ به گفته محمدی مسائل پیش از ترجمه در موارد زیر قابل ذکر است: «انتخاب اثر، دیدگاه‌ها و شناخت، هدف‌گذاری و هنجارها و ارزش‌ها.» (۱۳۸۹: ۸۹)

۲-۲-۱. انتخاب اثر و موضوع

پژوهشگرانی همچون رمک ریشنا^۱ و نوتی^۲، رابینسون^۳ و صلح‌جو تأثیر فرهنگ بر انتخاب اثر برای ترجمه

را بررسی کرده‌اند (ر.ک: محمدی، ۱۳۸۹: ۹۰)، برای مثال صلح‌جو شرایط خاص اجتماعی و فرهنگی را علت اصلی پیدایش ترجمه‌ها و انتخاب اثر برای ترجمه می‌داند و معتقد است شرایط خاص سال‌های اول انقلاب مترجمان را به سوی ترجمه آثاری خاص هدایت کرد (۱۳۸۴: ۷-۱۰). همان‌طور که پیش‌تر نیز اشاره شد، حجم انبوهی از ادبیات مقاومت فلسطین در این سال‌ها به فارسی ترجمه شد؛ کتاب‌هایی مانند *با شاخه‌های زیتون غسان کنفانی* ترجمه نوری زاده، *آوازخوان خون* که گزیده اشعار است و *برگ‌های زیتون* درویش ترجمه یوسف عزیزی بنی‌طرف، *شعرهایی بر شیشه پنجره‌ها* از معین بسیسو ترجمه حسین وجداندوست و... از این جمله‌اند.

بی‌شک، انتخاب اثری که شهرت جهانی یافته و مناسب اوضاع و احوال مخاطبین زبان ترجمه است، در موفقیت فرایند ترجمه، تأثیر چشمگیری دارد، البته انتخاب اثری که بتواند موفق شود، تنها از سوی مترجمانی ممکن است که نسبت به فضای ادبی و نیازهای جامعه مقصد، شناخت کلی داشته باشند. کوثری می‌گوید: «مترجم علاوه بر اینکه باید ذوق ادبی داشته باشد، باید ادبیات را هم لمس کرده باشد. خود من به معنای واقعی، رمان جهان را خوانده‌ام؛ بنابراین یک شناخت کلی از رمان جهان دارم و به همین خاطر می‌توانم تشخیص بدهم که چه کتابی خوب است» (مصاحبه با خبرگزاری لیزنا، ۱۳۹۳/۱۰/۱۲).

همین امر را درباره جبران نیز می‌توان یافت، مترجمان آثار جبران هم به ادبیات آگاه بوده‌اند و هم آثار برتر او را برای ترجمه برگزیده‌اند؛ بنابراین در سال‌های ابتدایی، یا تنها *پیامبر* یا *دیوانه* او را ترجمه کرده‌اند، یا مثل نجف دریابندری هردو را در کنار هم نهاد و ترکیب زیبای *پیامبر و دیوانه* را برای کتاب ترجمه‌اش برگزید، به طوری که امروزه کمتر کسی از افراد عامی می‌داند که این کتاب، دو مجموعه است که با هنرنمایی مترجم در کنار یکدیگر نهاده شده است.

نکته‌ای که اهمیت انتخاب اثر را بسیار پررنگ می‌کند، عدم توفیق آثار دیگر جبران در عرصه فروش است؛ به طوری که براساس جست‌وجوی نگارندگان در فهرست کتابخانه ملی ایران، کتاب‌های دیگر جبران با وجود تعدد، ولی به چاپ‌های زیادی نرسیدند. در این میان ترجمه آثار عربی جبران هم نتوانسته به‌سان کتاب *پیامبر* او بازار فروش را در اختیار گیرد، البته از دهه هشتاد انتخاب عنوان‌های زیبا از سوی حیدر شجاعی در فروش و نفوذ این آثار در بازار کتاب ایران تأثیر مثبتی گذاشته است.

موضوع کتاب *پیامبر* بسیار ساده است؛ *پیامبر* کتاب جبران، پس از توقیفی دوازده‌ساله در شهر اورفالیس، سرانجام می‌بیند که کشتی‌ای که باید او را به دیار خود برساند، از راه می‌رسد، در این هنگام، ساکنان شهر به گرد او جمع می‌شوند و از او می‌خواهند درباره مسائل مختلف زندگی، برای آن‌ها صحبت کند، مسائلی

همچون عشق، زناشویی، فرزندان، خوراک، کر، شادی و غم، مسکن، پوشاک و...، مسائلی که به شدت با هر جامعه انسانی در ارتباط است و می‌تواند برای مخاطبین جذابیت داشته باشد.

دیگر آثار جبران هم از همین موضوعات خارج نیست، او نویسنده‌ای اجتماعی است و شاید مترجمان به‌خاطر همین رویکرد اجتماعی و انسانی آثار او، در موفقیت اثر ترجمه‌ای خود، تردید نمی‌کنند. محمد قاضی به‌مثابه مترجم موفق در این باره در مصاحبه با قانع‌فرد می‌گوید: «تاکنون کتابی را ترجمه نکرده‌ام که نویسنده این هدف انسانی را در آن دنبال نکرده باشد، بربنای همین اصل و عقیده است که خوانندگان ترجمه‌های من، مرا ترجمی متعهد می‌دانند و یقین دارند که هر کتابی را از من بخوانند رسالت انسانی نویسنده را در آن خواهند یافت.» (قانع‌فرد، ۱۳۷۹: ۸۶)

۲-۲-۲. دیدگاه‌ها و شناخت

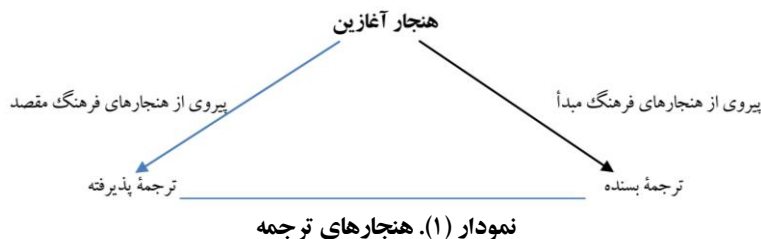
ترجمه باید با شناخت همراه باشد: «در حوزه مبانی فکری و نظری شناخت، پژوهشگران شناخت جامعه، شناخت اثر، و شناخت ارتباط زبان و واقعیت‌ها را بررسی کرده‌اند» (محمدی، ۱۳۸۹: ۹۰)؛ برای مثال داگلاس راینسون بر این باور است که مترجم باید با شناخت درست از جامعه و تناسب‌های متن و خواننده، ترجمه کند تا ترجمه‌اش پذیرفته شود: «ترجمه باید به‌وقت نیز باشد، بدین معنا که ترجمه نباید زمانی به‌دست وی برسد که از فایده و ارزش افتاده باشد.» (راینسون، ۱۳۸۰: ۲۲) به‌وقت بودن، عنصر مهم و غیر قابل انکاری در ترجمه است که برآمده از شناخت درست است و در حیطه ترجمه‌های ادبی، بسیار مهم‌تر می‌نماید. اگر قرار باشد مترجم بدون شناخت درست از متنی که ترجمه می‌کند و بدون تلقی درست از خواست جامعه، ترجمه کند، بی‌شک با شکست روبه‌رو خواهد شد.

با مطالعه ترجمه‌های نخستین از کتاب‌های جبران به‌خوبی پیداست که مترجمان با شناخت درستی از متن و دیدگاه جامعه؛ ترجمه کرده‌اند، مصطفی علم با شناختی که از جایگاه کتاب پیامبر یافته بود می‌گوید: «در کشورهای که کتاب پیامبر منتشر شده، آن را نزد هر کس می‌توان یافت، بازرگان و روحانی، سیاستمدار و هنرمند، دانش‌پژوه و گم‌گشته، عاشق و نومید، سیاستمدار و پزشک و روان‌شناس، همه آن را می‌خوانند و نسخه‌ای از آن را در اتاق کار یا خواب یا در جیب خود دارند و در مشکلات روزانه همچو راهنمای زندگی و رفتار انسانی از آن اندرز می‌جویند.» (۱۳۴۱: مقدمه)

۲-۲-۳. ارزش‌ها و هنجارها

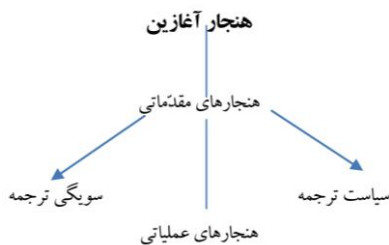
اینکه در یک دوره تاریخی، چه ارزش‌ها و هنجارهایی در جامعه رواج دارد و این ارزش‌ها چه نوع متنی را می‌طلبد، مسئله مهم پیش از ترجمه است، «موقعیت تاریخی، بیان‌کننده تعداد و نوع ترجمه‌هایی است که

ممکن است صورت گیرد و شأن آن ترجمه‌ها براساس جایگاه فرهنگ گیرنده، بالاتر یا پایین‌تر [از متن مبدأ] خواهد بود.» (لفور و همکاران، ۱۳۹۲: ۵۲). توری نیز در زمینهٔ هنجارها نظر جالبی دارد که در قالب نمودار زیر قابل بیان است:

هنجار آغازین، به انتخاب کلی مترجمان مربوط می‌شود؛ او از همان ابتدا مشخص می‌کند که تابع هنجارهای زبانی و فرهنگی کدام متن است. از نظر ونوتی اگر مترجمی تابع هنجارهای متن مبدأ باشد آنگاه متن مقصد بسنده خواهد بود و اگر هنجارهای فرهنگ مقصد اولویت داشته باشد، آنگاه متن مقصد پذیرفته خواهد بود (ر.ک: ماندی، ۱۳۹۴: ۲۲۰)؛ به دیگر سخن، اگر ترجمه‌ای متناسب با فرهنگ زبان مبدأ انجام گیرد و خالی از انتقال‌های مسائل فرهنگی باشد، از سوی مردم زبان مقصد پذیرفته خواهد شد، البته اگر این‌گونه نباشد، تنها ترجمهٔ بسنده است که رواجی نمی‌یابد.

توری در همین زمینه از هنجارهای دیگری سخن به میان می‌آورد که پس از هنجارهای آغازین قرار می‌گیرند. او این هنجارها را مقدماتی و عملیاتی می‌داند:

نمودار (۲). هنجارهای آغازین و عملیاتی

توری، معتقد است که هنجارهای مقدماتی، سیاست‌ها و سویگی ترجمه هستند، سیاست‌های ترجمه به عواملی اشاره دارند که متنی را برای ترجمه در زمان، فرهنگ یا زبان مشخصی برمی‌گزینند، او در سویگی ترجمه دنبال آن است که آیا ترجمه از زبانی میانجی انجام شده یا خیر. هنجارهای عملیاتی او نیز ناظر به هنجارهایی است که در خلال کار ترجمه شکل می‌گیرند و ناظر به خود متن هستند (ر.ک: همان: ۲۲۱). مشخص است که آنچه در اینجا مهم است، همان هنجارهای آغازین و مقدماتی است که به‌روشنی بر

هنجارهای فرهنگی‌ای دلالت دارد که باعث می‌شوند متنی در برهه خاصی انتخاب و ترجمه شود. شروع ترجمه آثار جبران در دههٔ چهل شمسی که با شیوع همه‌جانبه ترجمه از زبان‌های غربی (انگلیسی و فرانسه) هم‌زمان است، مسئلهٔ طبیعی است؛ زیرا جبران بیش از آنکه نویسندهٔ عرب‌زبانی باشد، با مجموعه‌های انگلیسی خود در جهان مشهور شده بود؛ با نگاهی به فضای ترجمهٔ آثار ادبی و غیر ادبی در این دهه و دههٔ سی، به‌خوبی مشخص می‌شود که سیر ترجمهٔ آثار غربی چه‌قدر تند و عجیب بوده است؛ در دههٔ سی بیش از نیمی از ترجمه‌ها در حوزهٔ ادبیات بود و در این میان، بیشترین ترجمه‌ها از آثار جک لندن^۱ (دوازده کتاب)، ماکسیم گورکی^۲ (ده کتاب)، اشتفان تسوایگ^۳ و ویکتور هوگو^۴ (هر یک نُه کتاب) صورت گرفت. (مرکز مطالعات و هماهنگی فرهنگی، ۱۳۵۵: ۶۲-۶۳)؛ در این دهه، همچنین بیش از بیست ترجمه از آثار موريس مترلینگ منتشر شد. بیشتر این آثار دربارهٔ شگفتی‌های آفرینش و تا چند دهه از پرفروش‌ترین کتاب‌ها بوده است (ر.ک: همان).

رشد کمی و کیفی ترجمه‌های حوزهٔ فلسفه و روان‌شناسی نیز درخور توجه است. برخی از کتاب‌هایی که در این حوزه ترجمه شدند عبارت‌اند از: *رؤیا* (۱۳۳۲)، اثر زیگموند فروید^۵، ترجمهٔ محمد حجازی؛ *جمهوریت* (۱۳۳۴) نوشتهٔ افلاطون، ترجمهٔ رضا مشایخی؛ *تحقیق در فهم بشر* (۱۳۳۶)، اثر جان لاک^۶، ترجمهٔ صادق رضازاده شفق؛ *تاریخ فلسفه* (۱۳۳۶)، نوشتهٔ ویل دورانت^۷، ترجمهٔ عباس زریاب‌خویی (ر.ک: همان: ۶۳).

چنان‌که پیداست در دههٔ سی، ترجمهٔ کتاب‌های غربی نویسندگان و ادیبان مشهور، رواج بی‌نظیری داشته است، به‌نظر می‌رسد سردمدار حرکت ترجمهٔ کتاب‌های جبران در ایران نیز با توجه به همین فضا، کتاب پیامبر را برای ترجمه برگزیده باشد. کتابی که هم جنبهٔ ادبی و فلسفی دارد و هم جنبهٔ دینی و عقایدی. حقیقت آن است که پس از این اتفاق و تا سال‌ها، ترجمهٔ کتاب پیامبر نتوانست رابطهٔ خوبی با مردم پیدا کند، اما سال‌های بعد (همان‌طور که گفته شد) در دههٔ هفتاد، ترجمهٔ آثار جبران رو به فزونی نهاد؛ در این زمان که تازه جنگ تحمیلی بر ایران تمام شده است، محتوای نقادانه کتاب‌های جبران مناسب حال بیشتر ایرانیان بود؛ اما شاید خوش‌شانسی جبران بود که مترجم بزرگی با نام «نجف دریابندری» با همکاری

1. J. London
2. M. Gorky
3. S. Zweig
4. V. M. Hugo
5. S. S. Freud
6. J. Locke
7. W. J. Durant

انتشارات معتبر کارنامه، ترجمه‌ای نو از پیامبر را ارائه داد، یا آنکه حسین الهی قمشه‌ای در انتشارات روزنه، ترجمه دیگر ارائه کرد، این دو اثر باهم، تا به امروز نزدیک به نود بار تجدید چاپ شده‌اند و یکی از برترین ترجمه‌های پیامبر در شمارند. رئیس انتشارات کارنامه درباره فروش این اثر در سال‌های متمادی گفته است: «تمامی نسخه‌های کتاب پیامبر و دیوانه جبران خلیل جبران در نخستین چاپ خود که یازده هزار نسخه در سال ۱۳۷۸ بود، طی سه روز به فروش رسید ... شاید افزون بر محتوای اثر، دلیل دیگر، ترجمه قوی و روان نجف دریابندری و طراحی جلد این کتاب باشد» (www.ibna.ir).

شاید دیگر مترجمان دهه هفتاد و هشتاد، به خاطر شهرت جبران و سودای شهرت خود از یک سو و بازار پرفروش کتاب‌های جبران از سوی دیگر، دست به ترجمه آثار او زده‌اند. هرچه هست افراد زیادی در زمرة مترجمان آثار جبران قرار گرفته‌اند که در جدول‌های زیر به تفکیک مشخص است:

جدول ۱. آثار ترجمه شده از عربی

نام کتاب (عنوان‌های انتخابی ترجمه‌ها)	تعداد ترجمه	اولین انتشار	نام اولین مترجم	عنوان‌های عربی
مجموعه کامل (عربی)	۶	۱۳۴۳	مصطفی طباطبایی	-
شعله کبود	۴	۱۳۶۷	مهین دخت معتمدی	الشعلة الزرقاء
سرگشته، سرگردان	۳	-	شقایق قندهاری	التائه
عروسان مرغزار، عروسان دشت	۴	۱۳۷۶	مسعود انصاری	عرائس المروج
عیسی پسر انسان (ترجمه از عربی)	۴	۱۳۸۳	موسی بیدج	یسوع بن الإنسان
روح‌های سرکش	۵	۱۳۸۲	حیدر شجاعی	الأرواح المتمرده
خدایان زمینی، خدایگان زمین	۲	۱۳۸۸	مهدی هنرور	آلهة الأرض
ماسه و کف	۴	۱۳۸۲	حیدر شجاعی	رمل وزید
اشک و لبخند، اشک‌ها و لبخندها، اشکی و لبخندی	۴	۱۳۸۳	حیدر شجاعی	دمعة وانسامة
حکمت‌ها و اندرزها	۲	۱۳۷۹	محسن نیکبخت	البدايع والطرائف
موسیقی	۵	۱۳۷۶	مسعود انصاری	الموسیقی

جدول ۲. آثار ترجمه شده از انگلیسی

نام کتاب (عنوان‌های انتخابی ترجمه‌ها)	تعداد ترجمه	اولین انتشار	نام اولین مترجم
ماسه و کف	۹	۱۳۷۹	محمدصادق اسفندیاری
پیشاز، پیشرو، طلایه دار، پیشگاه	۷	۱۳۷۵	محسن نیکبخت
دیوانه	۶	۱۳۷۸	نجف دریابندری
عیسی پسر انسان (ترجمه از انگلیسی) مسیح فرزند انسان، مسیحا	۵	۱۳۸۲	محسن نیکبخت
پیامبر، پیام آور، برانگیخته	۳۴	۱۳۴۱	مصطفی علم
بوستان پیامبر، باغ پیامبر	۴	۱۳۸۱	آرش حجازی
فرشتگان مرغزار	۱	۱۳۷۵	محسن نیکبخت

سرحدی می‌گوید: «در سال ۱۳۸۶ از زبان یکی از فعالان حوزه نشر شنیدم که تا آن سال بیش از ۵۸ مترجم، یک یا چند اثر جبران را به فارسی برگردانده‌اند! عددی که بی‌شک تاکنون افزایش یافته و این رکوردی است که چه‌بسا برای همیشه دست‌نیافتنی باقی بماند؛ زیرا با توجه به تحولات عرصه اطلاع‌رسانی و ارتباطات و قوانین مربوط به حقوق پدیدآورندگان، بعید به نظر می‌رسد که آثار نویسنده دیگری را این تعداد مترجم، برگردان کنند.» (خبرگزاری برنا، ۱۳۹۲/۱/۱۰)

۲-۲-۴. انتخاب عنوان

انتخاب عنوان، یکی از مهم‌ترین کارهایی است که مترجم باید انجام دهد؛ بدون شک عنوان، تابلوی ورودی کتاب است که اگر مناسب نباشد، خواننده را مشتاق نمی‌سازد که کتاب را بخواند. از میان تمامی عنوان‌هایی که مترجمان برای کتاب‌های جبران برگزیده‌اند، هیچ‌کس به‌اندازه «نجف دریابندری» شاهکار نکرده است، او با قراردادن دو کتاب در یک کتاب و انتخاب عنوان برانگیزنده پیامبر و دیوانه، تغییری اساسی و البته مثبت در نگاه خوانندگان و مشتریان بازار کتاب ایجاد کرده که هنوز هم ادامه دارد. از دیگر عنوان‌های موفق، پیامبر است که از عنوان‌های مشابهش برانگیخته و پیام‌آور موفق‌تر بوده است. شایان ذکر است که عنوان پیامبر با توجه به تکراری بودن از سوی بیش از ده مترجم، انتخاب شده است که شاید به‌خاطر شهرت کتاب پیامبر در ایران بوده باشد.

۲-۳. مسائل بعد از ترجمه

در این بخش، تلاش می‌شود به مسائلی که پس از ترجمه اثر، باعث رونق و پذیرش آن می‌شوند، اشاره شود.

۲-۳-۱. انتشارات (شهرت ناشر)

اولین و شاید مهم‌ترین مؤلفه‌ای که در پذیرش اثر، نقشی بی‌بدیل بازی می‌کند، ناشر آن اثر است. بی‌گمان، شهرت ناشر کتاب تازه ترجمه‌شده بدان اندازه مهم است که نویسندگان و مترجمان، سال‌ها در صف چاپ اثر می‌مانند، اما حاضر نیستند، اثرشان را ناشری گمنام به‌چاپ برسانند. ناشر «برند» به‌راحتی می‌تواند بر سلیقه مشتریان تأثیر گذاشته و آنان را وادار به خرید کتاب منتشرشده کند: «ارزش ویژه برند مشتری محور به مثابه تأثیر متمایز دانش برند بر روی پاسخ‌مصرف‌کننده به بازاریابی برند تعریف می‌شود و بازنمایی‌کننده شرایطی است که در آن مصرف‌کننده با برند آشناست و بعضی ارتباطات مطلوب، قوی و منحصر به فرد از برند را به یاد می‌آورد؛ این تعریف بر فرد مصرف‌کننده و واکنش او به بازاریابی محصول خاص متمرکز است» (حیدرزاده و همکاران، ۱۳۸۹: ۳۱)؛ بنابراین، مشتری به‌طور ناخودآگاه از ارزش ویژه برندی که از آن سابقه ذهنی مثبت دارد پیروی کرده و دنبال آن برند می‌گردد؛ برای همین است که برند بودن ناشر، خود،

یکی از عوامل موفقیت اثر است؛ به طور معمول مشتریان به نشانه‌های ویژه تجاری وفادار هستند و رابطه معناداری بین شهرت برند تجاری و وفاداری مشتریان است (ر.ک: سیّدجوادین و همکاران، ۱۳۸۹: ۷۰).
با نگاهی به ناشران آثار جبران می‌توان این ناشران را به دو دسته تقسیم کرد: ناشران سال‌های پیش از شهرت جبران و ناشران پس از شهرت جبران. حقیقت آن است که ناشران دسته اول، بیشتر ناشران مشهوری هستند: کارنامه، خاور، علم، افق و سوره مهر؛ بنابراین اگر گفته شود: شهرت این ناشران و توان تبلیغی آن‌ها در شناساندن جبران و فروش سخنانش - در سال‌هایی که جبران هنوز مشهور نبود - تأثیر فراوان داشته است، سخن گزافی نیست. باری دربارهٔ دسته دوم ناشران که بیشتر در سال‌های اخیر آثار جبران را چاپ کرده‌اند، داستان فرق می‌کند به صورتی که این ناشرانند که از شهرت جبران سود می‌جویند؛ به دیگر سخن، ناشران کم‌نام یا گمنام امروزی بسیار دوست دارند با چاپ آثار مطرح بزرگانی مشهور، همچون جبران، راه پیشرفت خود را آغاز کنند. این قضیه اما در سال‌های آغاز ترجمه آثار جبران، به طور کامل بر عکس بوده است.

۲-۳-۲. تبلیغات و بازاریابی

فرایند تبلیغ و بازاریابی اثر بازاری، همیشه کار سخت و چندجانبه‌ای است. کاتلر^۱ و همکارش می‌گویند: «در تعریفی جامع‌تر، بازاریابی فرایندی اجتماعی و مدیریتی است که به وسیله آن، هر فرد نیازها و خواسته‌های خود را از طریق تبادل ارزش با دیگران برآورده می‌سازد؛ به زبانی ساده‌تر، بازاریابی شامل ایجاد رابطه‌ای تبادلی و پرارزش با مشتری است» (کاتلر و آرمسترانگ، ۱۳۸۹: ۴)، در این فرایند بیش از هر چیز کیفیت اثر و میزان رضایت مشتری دخیل است، «مصرف‌کنندگان، معمولاً با طیف گسترده‌ای از محصولات و خدمات روبه‌رو هستند که نیاز خاصی را برطرف می‌کنند. آن‌ها چگونه یک پیشنهاد بازاریابی خاص را از بین گزینه‌های مختلف انتخاب می‌کنند؟ آن‌ها به پیش‌بینی ارزش و میزان رضایتی که هر پیشنهاد برایشان ایجاد می‌کند پرداخته و براساس آن خرید می‌کنند. مشتریان رضایت‌مند مجدداً خرید می‌کنند و درمورد تجربه خوب خود با دیگران صحبت می‌کنند؛ مشتریان ناراضی، معمولاً به محصولات رقبای روی آورده و به بی‌اعتبار کردن محصول نزد دیگران می‌پردازند.» (همان: ۸).

حقیقت آن است که در ایران، بازاریابی علمی دربارهٔ کتاب انجام نمی‌شود. به گفتهٔ غلامی مدیرعامل خانه کتاب ایران، بازاریابی کتاب تنها از راه افزایش ویتترین کتاب‌ها است (میزگرد خبرگزاری دانشجو، ۱۳۹۵/۸/۲۹)؛ بنابراین، مردم بیشتر از آنکه پیرو تبلیغ کتابی باشند، از همدیگر دربارهٔ کتابی پرس و جو می‌کنند؛ مدیر فروش انتشارات چشمه می‌گوید: «بسیاری از کتاب‌هایی که ما برای آن‌ها اقدامات تبلیغاتی

انجام می‌دهیم، به اندازه کتاب‌هایی که به صورت شفاهی و سینه‌به‌سینه تبلیغ می‌شوند، فروش ندارند» (کیانیان و احمدی، ۱۳۹۵/۹/۹). همان‌طور که پیش از این گفته شد، مترجمان بی‌شماری کتاب‌های جبران را ترجمه کرده‌اند، اما تنها عدّه معدودی از مترجمان توانستند آثارشان را به کتابخانه مشتریان روانه کنند، این مسئله به‌خاطر رضایت مردم و تبلیغ خود آن‌ها از اثر است.

۲-۳-۳. تأیید عناصر فرهنگی وارداتی از سوی نهادهای زبان مقصد

به‌گفته‌ی اون زهر، فرهنگ‌ها براساس نیازشان ترجمه می‌کنند (ر.ک: ماندی، ۱۳۹۴: ۲۱۰)، این سخن بدین معنا نیز هست که فرهنگ‌ها براساس نیازشان «ترجمه‌ها را قبول می‌کنند»؛ بنابراین «ممکن است اثری در فرهنگ مبدأ اساساً دارای اهمّیت باشد و سپس ترجمه شود و هیچ تأثیری در فرهنگ گیرنده به‌جا نگذارد؛ یا برعکس ممکن است ترجمه‌ای شکل نظام ادبی گیرنده را تغییر دهد.» (لفور و همکاران، ۱۳۹۲: ۵۳) «اثربخشی عناصر فرهنگی وارداتی منوط به این است که نهادها و بازار امکان دسترسی و استفاده این عناصر را فراهم کنند، اون زهر نهاد را این‌گونه معرفی می‌کند: «نهاد است که در کنترل فرهنگ دخیل است.

نهاد است که نهادها را رهبری می‌کند و به برخی از این نهادها اجازه حضور می‌دهد و بقیه را کنار می‌گذارد. نهاد همچنین به تولیدکنندگان و کارگزاران پاداش می‌دهد.» (۱۹۹۷: ۳۱-۳۲)؛ هرچه اثر در فرهنگ زبان مبدأ خوب و مفید باشد، باید از سوی فرهنگ زبان مقصد نیز مورد پذیرش قرار گیرد؛ چه، فرهنگ مقصد است که متن را دریافت می‌کند، براساس آنچه اون زهر می‌گوید، فرهنگ‌ها یا به‌دلیل نوپا و جوان بودن ادیبانشان، یا به‌دلیل ضعیف و زیر سلطه بودن آن، یا به‌دلیل آنکه خلأیی در نوعی از ادب دارند، دست به ترجمه می‌زنند (ر.ک: ماندی، ۱۳۹۴: ۲۱۱-۲۱۲)، پس هم‌راستایی محتوای اثر ترجمه‌ای با نیازهای جامعه بی‌شک در تأیید آن از سوی مردمان زبان مقصد تأثیر شگرف دارد؛ به‌دیگر سخن، اقبال مخاطبان به اثر فرهنگی مانند کتاب، پیش از هر چیز به میزان تطابق کتاب با مسائل جامعه و عناصر فرهنگی آن است؛ برای مثال، کتابی مثل بی‌شعوری در سال ۱۳۹۵ جزء پرفروش‌ترین کتاب‌ها بود. به‌گفته‌ی مدیر فروش نشر تیسرا «استقبال از این کتاب شاید به موضوع مبتلابه جامعه برمی‌گردد که مردم ما با آن درگیر هستند. این کتاب هم از ابعاد روان‌شناسی و هم از ابعاد جامعه‌شناسی برخوردار است که باعث شده به‌عنوان کتابی محبوب نزد مردم مطرح شود» (کیانیان و احمدی، ۱۳۹۵/۹/۹) با نگاهی به آثار جبران و به‌ویژه کتاب پیامبر باید گفت، ترجمه این دست آثار، بیشتر به‌خاطر نیاز یا احساس نیاز جامعه فارسی معاصر به نگاهی احساسی به مسائل اجتماعی است، چیزی که در متون بومی فارسی یافت نمی‌شده است.

۲-۳-۴. بازار پویا

اون زهر می‌گوید: «وقتی بازاری وجود ندارد، فضایی نیست که عناصر فرهنگی وارداتی بتوانند در آن ظهور

و تداوم پیدا کنند، هر چه قدر فضا بیشتر باشد، امکان تداوم بیشتر می‌شود، روشن است که بازار محدود، بالطبع امکان تحوّل فرهنگ را محدود می‌سازد.» (آزادی‌بوگر، ۱۳۹۴: ۶۰)

پس از بازاریابی و بعد از همکاری نهادهای فرهنگی، پویایی بازار امر مهمی در تداوم فروش و تداوم فرایند شهرت و انتشار اثر ترجمه‌ای است، اگر بازار خالی از تقاضا باشد، کارکردی نخواهد داشت، آزادی‌بوگر معتقد است اینکه چه چیزی باعث ایجاد تقاضا برای فکر و اندیشه می‌شود، مسئله مهمی است (همان: ۶۱).

حقیقت آن است که بازار کتاب در ایران، پویا نیست، ولی به دلایلی بازار ترجمه از بازار تألیف پویاتر است؛ زیرا ترجمه برای ناشران سودمندتر است، آن‌ها با هزینه کمی، کتاب مهم و مشهوری را روانه بازار می‌کنند و چون در ایران نیازی هم به احترام به حقوق مصنفین و مؤلفان نیست؛ به راحتی صاحب اموال زیادی می‌شوند؛ البته در بازار ترجمه نیز گاهی کسادی رخ می‌نماید، اما کتاب‌های جبران از این بازار کساد، برکنار بوده‌اند و به دلایلی همیشه بازاری پویا داشته‌اند. این دلایل را شاید بتوان در موارد زیر خلاصه کرد:

- قیمت پایین کتاب‌ها: شاید جالب باشد که اشاره شود، بیشترین قیمت کتاب پیامبر در سال ۱۳۹۶ و در چاپ هفتاد و ششم، یازده هزار تومان بود که بسیار مناسب است.

- قطع کتاب‌ها: بیشتر چاپ‌های کتاب‌های جبران در قطع رقعی و جیبی است که کم‌حجم و قابل حمل و همراهی است.

- طرح روی جلد: طرح جلد کتاب‌های جبران به‌طور معمول با نوعی راز آلودگی و عرفان‌گونه‌گی همراه است که برای خواننده جذابیت دارد.

همه این عوامل و البته بازاریابی مناسب، باعث شد کتاب‌های ترجمه‌شده از آثار جبران در بازار ایران خواهان زیادی داشته باشند.

۳. نتیجه‌گیری

- روند پذیرش آثار جبران خلیل جبران در ایران، از منظر نظریه نظام چندگانه اون زهر، قابل بررسی و تحلیل است.
- ترجمه آثار جبران خلیل جبران در ایران را مصطفی علم از سال ۱۳۴۱ آغاز کرد؛ در همین دهه، مصطفی طباطبایی و جلال‌الدین فارسی هم آثار دیگری از جبران را به زبان فارسی ترجمه کردند.
- استقبال بی‌نظیر از آثار جبران در ایران به دهه هفتاد برمی‌گردد؛ زمانی که نجف دریابندری دو کتاب پیامبر و دیوانه را با یک عنوان ترجمه و وارد بازار کتاب کرد. پس از او کمابیش ۵۶ نفر دیگر با عنوان‌های مختلف کتاب‌های جبران - چه کتاب‌های عربی و چه کتاب‌های انگلیسی - را ترجمه کرده‌اند.
- براساس آنچه گفته شد، پذیرش آثار جبران هم به مسائل پیش از ترجمه مانند انتخاب اثر و موضوع، دیدگاه و

شناخت و هنجارها و هم به مسائل پس از ترجمه، مانند بازار پویا، اعتبار ناشر و تأیید عناصر فرهنگی بستگی داشته است.

چنان‌که در متن مقاله رفت، در دهه سی و اوایل دهه چهل، ترجمه کتاب‌های غربی نویسندگان و ادیبان مشهور، رواج بی‌نظیری داشته‌است؛ بنابراین بی‌خود نیست که سردمداران حرکت ترجمه کتاب‌های جبران نیز با توجه به شناخت فضا، کتاب پیامبر و سایر کتاب‌های جبران را برای ترجمه برگزیده باشند. کتابی که هم جنبه ادبی و فلسفی دارد و هم جنبه دینی و عقایدی؛ البته مترجمان بعدی که در سال‌های اخیر ترجمه کرده‌اند، بیشتر سودای شهرت و حضور در بازار فروش کتاب‌های جبران را در سر داشته‌اند.

از میان عنوان‌های متفاوتی که مترجمان مختلف برای کتاب‌های جبران ارائه کرده‌اند، عنوان‌های پیامبر و دیوانه از زبان انگلیسی و روح‌های سرکش و اشکی و لبخندی از زبان عربی، بیشترین اقبال را در میان مترجمان و البته بیشترین تعداد چاپ و به طبع توجه را از سوی مخاطبان داشته‌است.

از نظر شهرت ناشر و بازار نیز باید گفت: در ابتدا که جبران در کم‌نامی بود، شهرت ناشری مانند کارنامه و شهرت مترجمانی مانند نجف دریابندری یا الهی قمشه‌ای در توجه به آثار جبران تأثیر بسیاری داشته‌است؛ اما زان پس، مترجمان و ناشران از ترجمه و چاپ آثار جبران دنبال شهرت و فروش در بازار کتاب بوده‌اند.

محتوای کتاب‌های جبران به منزله عناصری وارداتی در فرهنگ ایران، به شدت پذیرفته بوده‌است؛ زیرا هیچ کتابی از او نیست که به چاپ‌های مکرر نرسیده باشد و در بازار به فروش نرفته باشد.

منابع

- آزادی‌بوگر، امید (۱۳۹۴). تاریخ‌نگاری ترجمه در دنیای متجدد: ترجمه و تجدّد در ایران (۱). ترجمه میرمحمد خادم نبی. فصلنامه مترجم، ۲۴ (۵۷)، ۵۹-۷۴.
- انوشیروانی، علی‌رضا (۱۳۹۱). ادبیات تطبیقی و ترجمه‌پژوهی. ویژه‌نامه نامه فرهنگستان (ادبیات تطبیقی)، ۲ (۵)، ۷-۲۴.

بازار کتاب در انحصار آثار ترجمه (۱۳۹۶/۱۰/۱۸):

<https://donya-e-eqtesad.com/%D8%A8%D8%AE%D8%B4->

باسنت، سوزان (۱۳۹۰). از ادبیات تطبیقی تا ترجمه‌پژوهی. ترجمه صالح حسینی. ویژه‌نامه نامه فرهنگستان (ادبیات تطبیقی)، ۳ (۵)، ۷۱-۹۹.

بالائی، کریستف (۱۳۸۶). پیدایش رمان فارسی. ترجمه مهوش قدیمی و نسرین دخت خطاط. تهران: معین.

برکت، بهزاد (۱۳۸۵). ادبیات و نظریه نظام چندگانه: نقش اجتماعی نوشتار. نامه علوم اجتماعی، ۲۳ (۲۸)، ۸۲-۹۷.

جبران، خلیل، جبران (۱۳۴۱). پیامبر. ترجمه مصطفی علم. تهران: تابان.

حیدرزاده، کامیز؛ سیدمهدی الوانی و کمال قلندری (۱۳۸۹). بررسی تأثیر ابعاد قدرت اجتماعی برند بر اساس سطوح

- آمادگی ذهنی مشتریان بر تصمیم به خرید. مجله پژوهش‌های مدیریت، ۲۱ (۸۶)، ۲۸-۵۲.
- خبرگزاری برنا (۱۳۹۲/۱/۱۰). درنگی بر ترجمه سید حسن حسینی از آثار جبران خلیل جبران، مهدی سرحدی: <https://www.borna.news/%D8%A8%D8%AE%D8%B4->
- الخطیب، حسام (۱۳۸۱)، ترجمه و ادبیات تطبیقی. ترجمه محمدحسن تقیه. مجله متن پژوهی ادبی، ۴ (۱۵)، ۸۳-۸۹.
- رایبسون، داگلاس (۱۳۸۰). مترجم شدن. ترجمه رضی خدادای. چاپ اول، تهران: مرکز نشر دانشگاهی.
- سیدان، الهام (۱۳۹۵). نقد تقابلی ترجمه‌های فارسی الأجنحة المتكسرة جبران خلیل جبران. پژوهش‌های ترجمه در زبان و ادبیات عربی، ۶ (۱۴)، ۸۵-۱۱۰.
- سیدجوادین، سیدرضا؛ علیرضا امینی و زهرا امینی (۱۳۸۹). ارزیابی تأثیر برند بر وفاداری مشتریان صنعتی. مجله چشم‌انداز مدیریت بازرگانی، ۱ (۳)، ۵۷-۷۳.
- صفی‌نژاد، محدثه (۱۳۹۴). تعادل زیباشناختی در ترجمه متون ادبی از منظر زیباشناسی دریافت، مورد پژوهی ترجمه‌های کتاب پیامبر اثر جبران خلیل جبران. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، استاد راهنما: علی خزاعی فرید، دانشگاه فردوسی مشهد.
- صلح‌جو، علی (۱۳۸۴). گفتمان و ترجمه. تهران: مرکز.
- فارسی، جلال‌الدین (۱۳۴۸). جامعه برین «گزیده سروده‌های جبران خلیل جبران». تهران: نوید.
- فریدی، مازیار (۱۳۹۰). بررسی پتانسیل‌های نظریه نظام چندگانه به‌عنوان نظریه مطالعات ادبیات تطبیقی در ادبیات معاصر ایران: نظام ادبیات داستانی فارسی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، استاد راهنما: علی خزاعی فرید، دانشگاه فردوسی مشهد.
- فیدوح، یاسمینة (۲۰۱۰). إشكالية الترجمة في الأدب المقارن، ألف ليلة وليلة نموذجاً. مجلة إنسانيات، ۱۲ (۴۷ و ۴۸)، ۷۷-۸۱.
- قانع‌فرد، عرفان (۱۳۷۹). محمد قاضی و رسالت مترجم. تهران: نقش و نگار.
- کاتلر، فیلیپ و گری آرمسترانگ (۱۳۸۹). اصول بازاریابی. ترجمه مهدی زارع. تهران: مهر جرد.
- کیائیان، کاوه و سعید احمدی (۱۳۹۵/۹/۹). دلایل استقبال از پرفروش‌ترین آثار طرح «پاییزه کتاب»/ ناشران پیش‌تاز پاسخ می‌دهند، مصاحبه با ایننا: <http://www.ibna.ir/fa/report/242924/%D8%AF%D9%84%D8%A7%DB%8C%D9%84->
- لفور، آندره، و سوزان باسنت و مری اسنل هورنبی (۱۳۹۲). چرخش فرهنگی در مطالعات ترجمه. ترجمه مزدک بلوری. چاپ دوم، تهران: قطره.
- ماندی، جرمی (۱۳۹۴). معرفی مطالعات ترجمه. ترجمه علی بهرامی و زینب تاجیک. چاپ دوم، تهران: رهنما.
- محمدی، علی محمد (۱۳۸۹). تعامل فرهنگ، زبان و ترجمه - رویکردی انسان‌شناختی: کاربردهای آموزشی و پژوهشی در مطالعات بین فرهنگی و بین‌زبانی، فصلنامه مطالعات زبان و ترجمه، ۱ (۳)، ۸۱-۱۰۴.
- مرکز مطالعات و هماهنگی فرهنگی (۱۳۵۵). ترجمه در نیم‌قرن اخیر؛ مرکز مطالعات و هماهنگی فرهنگی. مجله

فرهنگ و زندگی، ۸ (۲۳)، ۴۸-۷۱.

مصاحبه با خبرگزاری لیزنا (۱۳۹۳/۱۰/۱۲). مترجم کتاب باید ذوق ادبی داشته باشد، مصاحبه با عبدالله کوثری:

<https://www.lisna.ir/Latest-News/17957-%D8%A8%D8%A7%D8%B4%D8%AF>

میزگرد خبرگزاری دانشجو (۱۳۹۵/۸/۲۹). کتاب ویرین ندارد/نگاه به حوزه نشر باید اقتصادی باشد:

<https://www.irna.ir/news/82314142/%D9%83%D8%AA%D8%A7%D8%A8->

References

- Even-Zohar, I. (1978). The Position of Translated Literature within the Literary Polysystem. *Papers in Historical Poetics*, Tel Aviv.
- (1997). *Factors and Dependencies in Culture: A Revised Outline for Polysystem Culture Research. Canadian Review Of Comparative Literature, XXIV:1*, 15-34.

بحوث في الأدب المقارن (الأدبين العربي والفارسي)

جامعة رازي، السنة العاشرة، العدد ١ (٣٧)، ربيع ١٤٤١، صص. ٢٣-١

قبول آثار جبران خليل جبران في إيران من منظور نظرية التّظّم المتعدّدة

محمد رحيمي خويگاني^١

أستاذ مساعد في قسم اللغة العربية وآدابها، كلية اللغات الأجنبية، جامعة أصفهان، أصفهان، إيران

سمية كاظمي نجف آبادي^٢

أستاذ مساعد في قسم اللغة العربية وآدابها، كلية اللغات الأجنبية، جامعة أصفهان، أصفهان، إيران

القبول: ١٤٤١/٢/٢٣

الوصول: ١٤٣٩/١/٢٨

الملخص

لعل الترجمة هي الطريقة الوحيدة لتبادل الثقافات ولابد لكلّ نصّ أدبي . لو أراد أن يواصل حياته . أن يتمكّن من الخروج من أبواب الترجمة والتبيل على القبول في ثقافة أخرى. هذا ودراسة أسباب قبول أثر ترجمي أو آثار ترجمية في ثقافة اللغة المقصد هاجس مشترك لكلّ من ينتمي إلى الأدب المقارن أو دراسات الترجمة. تحدف هذه الورقات البحثية اعتماداً على نظرية التّظّم المتعدّدة، . وهي نظرية تنظر إلى النص المترجم كقسم من النظام الاجتماعي، الثقافي والتاريخي للغة المقصد إلى تسليط الضوء على دلائل وكيفية قبول آثار جبران خليل جبران المختلفة في إيران. ممّا توصلت إليه هذه الدراسة التي انتهجت المنهج التحليلي - الوصفي، أنّ هناك عدّة أسباب أدت إلى شهرة جبران وقبول آثاره في إيران، تنقسم هذه الأسباب إلى قسمين، قسم يتّصل بمسائل قبل عملية الترجمة مثل انتخاب العنوان والموضوع، المعرفة على ظروف المجتمع الثقافية والاجتماعية والإلمام بتقاليد ثقافية وغير ثقافية وقسم ينتمي إلى ما يحدث للترجمة بعد عملية الترجمة مثل سوق النشر، شهرة الناشر وقبول ثقافة النصّ المبدأ من جانب المؤسسات الثقافية.

المفردات الرئيسية: الأدب المقارن، الثقافة، الترجمة الفارسية، نظرية التّظّم المتعدّدة، جبران خليل جبران.

